

De generatiekloof in allochtone gezinnen: mythe of werkelijkheid?

Trees Pels

Trees Pels is senior onderzoeker bij het Instituut voor Sociologisch-Economisch Onderzoek (ISEO) van de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Correspondentieadres: Postbus 1738, 3000 DR Rotterdam.

Inleiding

De beeldvorming over de verhouding tussen de generaties in allochtone gezinnen is weinig flatterend. De opvoeding geldt als problematisch en onderlinge spanningen lijken aan de orde van de dag. Het onderzoek naar allochtonen draagt niet weinig aan dergelijke beeldvorming bij, omdat vaak selectief wordt gekeken naar problematische subcategorieën (Van der Hoek, 1994; Pels, 1999). Ongetwijfeld kan de opvoeding allochtone ouders zwaar vallen, omdat de meervoudige culturele context waarin deze plaatsvindt veel nieuwe vragen met zich meebrengt en nieuwe eisen aan hen als opvoeders stelt, ook bij monde van hun kinderen. Jongeren staan voor de opgave zich te bewegen tussen de sferen van gezin, school en leeftijdgenoten waarin sterk uiteenlopende verwachtingen en codes kunnen gelden. Het is echter de vraag of daarmee ook sprake is van een generatiekloof.

In dit artikel beoog ik een meer genuanceerd beeld te schetsen van de opvoeding en met name van de verhouding tussen de generaties in allochtone gezinnen. Ik maak daarbij gebruik van de gegevens van recente onderzoeken onder Chinezen, Marokkanen en Creoolse Surinamers, die tot doel hadden de opvoeding van alledag in 'doorsnee' gezinnen te beschrijven. Naast moeders behoorden ook jongeren uit deze gezinnen tot de gesprekspartners. Het perspectief van de jongeren staat in het volgende centraal. Bezien wordt in hoeverre zij de opvoedingsdoelen en -praktijken van hun ouders onderschrijven, in welke mate zij aan hun ouders, vergeleken met andere personen in hun omgeving, steun ontleen en in hoeverre zij ouders dan wel leeftijdgenoten als ijkpunt zien. De verhouding tussen de generaties staat niet los van de betekenis die de fase van het 'jong zijn' in de ogen van de betrokkenen heeft. Daarom open ik het artikel met een korte weergave van de opvattingen die hierover blijken de literatuur onder allochtonen leven. Mede op grond hiervan formuleer ik twee contrasterende verwachtingen over de verhouding van allochtone jongeren tot hun ouders, die ik in de slotparagraaf op hun bruikbaarheid naga.

De jeugdfase: moratorium of stap naar volwassenheid

In moderne samenlevingen als Nederland is sprake van steeds langere opleidingstrajecten voordat jongeren maatschappelijk gaan functioneren. Hiermee is steeds meer ruimte ontstaan voor een aparte jeugdfase, een 'moratorium' na de puberteit, waarin jongeren enige bewegingsvrijheid genieten en kunnen experimenteren met relaties voordat 'het serieuze leven' begint. Parallel zijn ook in de opvoeding veranderingen waar te nemen. In de eerste plaats heeft de onderhandelingshuishouding haar intrede gedaan, waardoor de machtsbalans in het gezin ten voordele van de kinderen is gewijzigd (Du Bois-Reymond et al., 1994; De Swaan, 1979). Autochtone Nederlandse ouders voeden meer op in overleg met hun kinderen en minder door het uitoefenen van macht. In pedagogische termen is sprake van een toename van autoritatieve controle en een

afname van autoritaire controle (Gerris et al., 1993; Gerrits et al., 1996). Een tweede verandering betreft de rol van leeftijdgenoten. Jongeren trekken meer en intensiever met vrienden op. Verschillende onderzoeken duiden er op dat ouders gedurende een groot deel van de adolescentie van belang blijven, maar dat de steun en invloed van vrienden eveneens onmiskenbaar is en naar verhouding lijkt toe te nemen (Meeus et al., 1999).

De leefsituatie van allochtone jongeren laat zich vooralsnog minder als een moratorium aanmerken, ook al stijgt hun opleidingsniveau nu snel. Wat betreft hun vrijetijdsbesteding en relaties zijn allochtone jongeren doorgaans aan meer beperkingen gebonden. Zij hanteren een restrictieve seksuele moraal en participeren minder in de jeugdcultuur, waarbij wel opgemerkt moet worden dat jongens meestal veel meer bewegingsvrijheid hebben dan meisjes (Distelbrink & Pels, 1996; Meeus et al., 1999). Uit opvattingen van allochtonen over de jeugdfase blijkt dat deze sterk in het teken staat van 'volwassen worden'. Op grond van vergelijkend onderzoek onder Marokkaanse, Surinaamse, Turkse en autochtoon-Nederlandse ouders en jongeren laten Meijers (1992) en Meijers et al. (1993) zien dat de allochtonen veelal een minder gedifferentieerd beeld hebben van 'jong zijn'. Terwijl autochtone jongeren prioriteit geven aan het spreiden van de vleugels, aangaan van relaties en vrije tijd, zien allochtone jongeren de periode van jong zijn eerder als transitionele fase, gedomineerd door de gang door het onderwijs en het behalen van kwalificaties voor de arbeidsmarkt. Ook de allochtone ouders onderscheiden de adolescentie minder als fase met aparte ontwikkelingstaken dan de autochtoon-Nederlandse ouders. Dit geldt het minst voor de Surinamers. Met name in Creoolse kring wordt het bestaan van een 'hedonistische' jeugdfase wel erkend (Distelbrink & Pels, 1996). De Turkse en vooral de Marokkaanse ouders, die zelf veelal vroeg volwassen werden geacht, op jonge leeftijd werkten en vroeg huwden, associëren de jeugdfase met een toename van morele zelfstandigheid, verantwoordelijkheid en 'serieus' gedrag. Zij vrezen derhalve voor de invloed van de Nederlandse omgeving, die jongeren in hun ogen te veel vrijheid en losheid toestaat (Van der Hoek 1994; Pels 1991, 1994). In Chinese kring is het idee van een moratorium evenmin gemeengoed. Het vergroten van de welstand van de familie vormt een voornaam opvoedingsdoel. Het collectieve belang gaat derhalve, wellicht nog meer dan bij de andere etnische groepen, voor dat van het individu. In dit verband hechten ouders er sterk aan dat hun kinderen optimaal presteren in het onderwijs en zij oefenen daartoe een grote druk op hen uit. Daarnaast wordt van jongeren nogal eens een bijdrage verwacht aan het werk in de (eigen) restaurants. Bij dit alles dienen de kinderen zich te schikken naar de oudere generatie en wordt verwacht dat zij, evenals hun ouders, in sociaal en cultureel opzicht enigszins afstand houden van de Nederlandse samenleving (Geense, 1994).

Uit de voornoemde gegevens kan de veronderstelling worden afgeleid dat allochtone jongeren meer op hun ouders georiënteerd zijn en zich meer aan hen conformeren dan autochtone jongeren. Recent onderzoek van Huiberts et al. (1999) naar de mate van collectivisme-individualisme bij Marokkaanse, Turkse en autochtone jongeren lijkt deze veronderstelling te bevestigen. De allochtone jongeren stemmen meer in met onderlinge afhankelijkheid tussen de generaties dan de autochtone jongeren (zie ook Van der Hoek, 1994). Achter de gangbare beeldvorming over allochtone jongeren gaat een tegenovergestelde veronderstelling schuil. Kortweg komt deze erop neer dat de jongeren een breuk ervaren tussen de wereld van het gezin en daarbuiten, die hen ertoe brengt afstand te nemen van hun ouders en toenadering te zoeken tot leeftijdgenoten. Ook deze veronderstelling is plausibel. Zowel in de sfeer van het onderwijs als in die van de vrije tijd en relaties

zien de jongeren zich voor nieuwe verwachtingen en vragen gesteld. Deze kunnen zij thuis niet altijd delen, bijvoorbeeld omdat hun ouders onvoldoende weten van het onderwijs of omdat zij afwijzend staan tegenover de 'jeugdcultuur'.

In de volgende paragrafen presenteer ik de empirische gegevens aan de hand waarvan de bruikbaarheid van beide veronderstellingen kan worden nagegaan. Eerst volgt een korte beschrijving van de onderzoeken en van de kenmerken van de jongeren.

De onderzoeken: methoden en populaties

De onderzoeken zijn uitgevoerd in opdracht van de Stichting Jeugdinformatie Nederland (Distelbrink, 1998; Pels, 1998) en de Stichting Kinderpostzegels Nederland (Geense & Pels, 1998). Doel ervan was de hedendaagse opvoeding te beschrijven in gezinnen met kinderen van 4 tot 19 jaar en inzicht te bieden in behoeften aan opvoedingsondersteuning. Binnen hetzelfde onderzoeksprogramma vond elders studie plaats naar de opvoeding in autochtoon Nederlandse gezinnen (Rispen et al., 1996) en in Turkse gezinnen (Nijsten, 1998).

De onderzoeken zijn opgezet in twee delen. Begonnen is met een diepteonderzoek onder 10 à 17 gezinnen per groep. Op basis van de resultaten hiervan is een conceptueel kader ontwikkeld dat als uitgangspunt diende voor de constructie van semi-gestructureerde vragenlijsten ten behoeve van het vervolgonderzoek. De semi-gestructureerde vragenlijsten zijn afgenomen in 50 Chinese, 82 Marokkaanse en 75 Creoolse gezinnen. Bij de selectie van gezinnen gold kwalitatieve representativiteit als uitgangspunt, hetgeen betekende dat spreiding naar kenmerken als sociaal-economische positie, migratiegeneratie, kindertal en sekse en leeftijd van de kinderen is nagestreefd. Mede om deze reden zijn de gezinnen geworven via de netwerken van de onderzoekers en via de sneeuwbalmethode. In grote meerderheid was de moeder gesprekspartner. Daarnaast zijn per groep 25 jongeren van 12 tot 19 jaar geïnterviewd.

In dit artikel komen vooral de jongeren aan het woord, waarbij ik put uit de gegevens van het tweede deel van het onderzoek. De jongeren, per groep ongeveer evenveel meisjes als jongens, behoren vrijwel allen tot de tweede generatie. Tot deze generatie zijn degenen gerekend die in Nederland zijn geboren of vóór hun zesde jaar zijn gemigreerd. De jongeren volgen vrijwel allen nog onderwijs, van brugklas tot wo. Bij de Marokkaanse en Creoolse jongeren domineert de categorie die op de mavo of havo zit, terwijl de Chinese jongeren wat meer gespreid zijn over de verschillende onderwijssoorten en verhoudingsgewijs een iets hoger niveau hebben weten te bereiken. De moeders behoren tot de eerste generatie. Met name de Chinese en Marokkaanse moeders zijn gemiddeld zeer laag opgeleid. Het opleidingsniveau van de Creoolse moeders is hoger en vergelijkbaar met dat van autochtone moeders.

Doelen voor de toekomst

Om zicht te krijgen op de (opvoedings)doelen die de moeders en jongeren nastreven, zijn hen twaalf kwaliteiten en eigenschappen voorgelegd met het verzoek deze te rangordenen. De moeders hielden hierbij de geïnterviewde jongere voor ogen. De keuze en formulering van de items is mede gebaseerd op het diepte- onderzoek dat voorafging aan het tweede deelonderzoek waarover ik hier rapporteer. De onderzoeken hebben zeven items gemeenschappelijk, terwijl vijf items 'groepseigen'

zijn. Wel representeren de items vergelijkbare onderliggende concepten, te weten conformiteit, autonomie, prestatie en sociaal gevoel. Vrijwel alle eigenschappen en kwaliteiten die in de open gesprekken door de moeders genoemd zijn bleken onder deze noemers te rangschikken. Ook uit andere (inter)nationale waardenonderzoeken is het belang van deze concepten gebleken (zie bijv. Janssens et al., 1999). In het volgende baseer ik mij op de gemeenschappelijke items [\[1\]](#), waarbij ik de vergelijking toespits op de jongeren en moeders die uit hetzelfde gezin afkomstig zijn. Bij de onderzoeken onder Chinezen, Marokkanen en Creolen gaat het om een selectie van respectievelijk 14, 18 en 26 moeder-kind paren. De rangorde die de betrokkenen aan de doelen geven is goed vergelijkbaar met die van de groep jongeren en moeders als geheel.

De moeders blijken groot belang te hechten aan presteren in de maatschappij en aan conformiteit. Dit laatste geldt vooral de Chinezen en Marokkanen. De Creoolse moeders hechten vergeleken met hen meer aan autonomie. Zij nemen hiermee een tussenpositie in tussen de andere allochtonen en autochtone Nederlandse ouders. De laatsten verlenen blijkens het onderzoek van Rispens et al. (1996) aan autonomie de hoogste rangorde en aan conformiteit en prestatie, in deze volgorde, de laagste. Hierbij dient overigens opgemerkt te worden dat de allochtone moeders blijkens het diepte-onderzoek doorgaans een eigen invulling geven aan het concept autonomie. Met name in de visie van de Chinese en Marokkaanse moeders gaat het niet zozeer om zelfbepaling en onafhankelijkheid, maar om zelfredzaamheid, sociale verantwoordelijkheid en sociaal verstand. Deze interpretatie sluit aan bij de meer collectivistische oriëntatie van de moeders, ofwel het grote belang dat zij hechten aan onderlinge afhankelijkheid en verbondenheid (zie ook Pels, 1991). Door de Creoolse moeders worden beide typen connotaties genoemd, zowel de relationele als de meer individualistische.

Doelen op het vlak van conformiteit en maatschappelijk presteren worden ook door de jongeren hoog gewaardeerd. Daarbij scoort conformiteit bij de Chinezen gemiddeld het hoogst, terwijl de Creoolse jongeren prestatie de hoogste gemiddelde rangorde verlenen. De Marokkanen nemen een tussenpositie in. De jongeren verschillen onderling weinig naar leeftijd en sekse. Een uitzondering vormen de Marokkanen: onder hen scoren de jongens hoger op conformiteit dan de meisjes. Wat hun doelen betreft vertonen de jongeren over het geheel genomen een opmerkelijke eensgezindheid met hun moeders. Dit geldt het meest voor de Chinese jongeren. De rangorde die jongeren en moeders aanbrengen komt geheel overeen. In iets mindere mate gaat dit ook op voor de Marokkanen. De Marokkaanse jongeren waarderen conformiteit naar verhouding hoger en prestatie lager dan hun moeders. Bij nader inzien komt dit verschil op het conto van de jongens en blijken meisjes het in hun waardering van de doelen meer met hun moeders eens. De Creoolse moeder-kind paren blijken onderling het meest van elkaar af te wijken: opvallend genoeg verlenen de jongeren aan conformiteit een hogere en aan autonomie een lagere rangorde dan hun moeders.

De bevinding dat de jongeren prestatie en conformiteit zo hoog waarderen sluit, zeker wat betreft de Chinezen en Marokkanen, aan bij opvattingen over de jeugfase zoals die eerder aan de orde kwamen. De Creoolse jongeren lijken in dit verband wat 'roomser dan de paus'. Wellicht zijn de jongeren geneigd juist die doelen te accentueren, die in de Nederlandse context aan vanzelfsprekendheid hebben verloren. Dat zij er niet alleen maar lippendienst aan lijken te bewijzen komt naar voren in de volgende paragraaf.

Verandering en continuïteit in de opvoeding

Om te achterhalen hoe de jongeren hun opvoeding percipiëren hebben wij hen een oordeel gevraagd over de opvoeding in Nederlandse gezinnen. Ook hebben wij gevraagd in hoeverre zij de thuis genoten opvoeding als toekomstige ouder denken te continueren.

In hun voorstelling van de opvoeding in Nederlandse gezinnen laten de jongeren opvallende overeenkomsten zien. Nederlandse ouders zijn in hun ogen minder streng en de bewegings- en onderhandelingsruimte van kinderen is groter dan zij thuis gewend zijn. Nederlandse kinderen mogen meer en kunnen meer zelf beslissen. Zij staan in de ogen van sommigen ook minder onder druk om te presteren op school. Het zijn dezelfde thema's die ook in de interviews met de moeders naar voren kwamen en die zich laten samenvatten in het vaak met enig misprijzen gehanteerde begrip 'vrijheid'. Terwijl echter de meerderheid van de moeders hier bezwaren tegen heeft, geldt dit voor rond de helft van de jongeren. Anderen uiten zich in neutrale of gematigd positieve termen of vinden een categorisch oordeel uit den boze. Met name de Marokkaanse jongeren vallen op door hun relatief open houding.

Over de thuis genoten opvoeding tonen vooral de Marokkanen en Creolen zich redelijk tevreden. Slechts enkelen onder hen zouden veel anders willen doen, terwijl van de Chinese jongeren een kwart meer radicale verandering beoogt. De meeste jongeren willen de thuis genoten opvoeding min of meer continueren; een kleine helft van hen beoogt daarbij op sommige punten verandering. Continuïteit zoeken de jongeren in opvoedingsdoelen als respect en goede manieren en in het hanteren van duidelijke regels. Voorzover de jongeren op verandering uit zijn denken zij aan een minder strenge aanpak, aan meer bewegingsvrijheid en aan een opener en vertrouwelijker communicatie. Bij de Marokkanen zijn het vooral meisjes die meer bewegingsvrijheid en openheid wensen. De Chinese jongeren vallen op door hun sterke nadruk op aandacht en steun. Zoals veel Chinese moeders ook zelf hebben aangegeven, ontbreekt thuis nogal eens tijd voor de kinderen vanwege de lange werkdagen in de (eigen) Chinese horeca. Daarnaast kan meespelen dat steun en aandacht in de eerste plaats geuit wordt door inzet voor de materiële welvaart van het gezin en door zorg en leiding te geven aan de kinderen.

De helft van de Marokkaanse en Creoolse en nog wat meer van de Chinese jongeren staat dus meer of minder radicale veranderingen voor in de opvoeding van de volgende generatie. Overigens is het niet zo dat de jongeren hiermee een geheel nieuwe trend zetten. De meeste moeders beogen desgevraagd eveneens verandering op deeltereinen, terwijl zij daarnaast belangrijke principes uit het verleden in ere trachten te houden. De thema's die de moeders noemen vertonen een opvallende gelijkenis met die van de jongeren. De veranderingen die de moeders voorstaan duiden op een verschuiving van een autoritaire naar een meer autoritatieve stijl van opvoeden. Deze verschuiving is in belangrijke mate terug te vinden in het feitelijke (gerapporteerde en geobserveerde) opvoedingsgedrag. In de meeste gezinnen is sprake van mengvormen, waarin zowel autoritaire en autoritatieve handswijzen samengaan. Dit is in lijn met het feit dat conformiteit een gewaardeerd opvoedingsdoel blijft en dat de Nederlandse opvoeding mede hierom niet als gewenst eindstation wordt gezien. Ook de verschillen tussen de drie groepen in hun relatieve waardering voor conformiteit, zoals die in de vorige paragraaf naar voren kwamen, vinden we weerspiegeld in de opvoedingspraktijk. Over het geheel genomen staan de Chinese moeders wat meer aan de autoritaire pool en de Creoolse aan de autoritatieve pool, terwijl de Marokkaanse moeders een tussenpositie innemen.

Geconcludeerd kan worden dat de jongeren op één lijn zitten met hun moeders, maar deze wel weer verder willen doortrekken. Deels stemmen zij met hun opvoeding in, met name op het normatieve vlak, en deels willen zij meer ruimte voor zichzelf. De Chinese jongeren nemen wat meer afstand van de thuis genoten opvoeding. Zoals ook uit de volgende paragraaf naar voren komt ervaren zij thuis minder steun en meer restricties dan de andere jongeren.

Steun van ouders en leeftijdgenoten

Naast het gezin nemen de onderwijsloopbaan, vrijetijdsbesteding en relaties met leeftijdgenoten een belangrijke plaats in het leven van de jongeren in. Aan de jongeren is gevraagd in welke mate zij aan hun ouders en anderen steun ontnemen in deze drie domeinen.

Wat de vrije tijd betreft scoren vrienden in alle drie de groepen gemiddeld het hoogst[2], gevolgd door moeders en broers en zussen. Alleen bij de Chinezen geldt dit voor beide seksen. De andere jongeren laten verschillen naar sekse zien. Marokkaanse meisjes achten hun moeder het belangrijkste, terwijl jongens zich veel exclusiever richten op leeftijdgenoten buiten de familie. Voor de Creoolse jongeren geldt het omgekeerde. Voor de jongens zijn zowel moeders als vaders belangrijker dan vrienden. Behalve bij de Creolen nemen vaders een marginale plaats in. De gerichtheid op de ouders van Creoolse jongens is onverwacht gezien hun relatieve uithuizigheid. Mét hun Marokkaanse seksegenoten verkeren zij het meest buitenshuis. De Chinese jongeren zijn het meest aan huis gebonden. Zij stellen dat hun ouders dit graag zien en vooral dat zij veel verplichtingen hebben in de vorm van huiswerk en bijspringen in de restaurants.

Bij schoolproblemen gelden de ouders voor Chinese jongeren nauwelijks als bron van steun. Zij ontnemen vooral steun aan leerkrachten, gevolgd door klasgenoten, vrienden en broers en zussen. Bij de Marokkaanse jongeren scoren ouders, met name moeders, gemiddeld iets hoger. De jongens ervaren daarnaast steun van leerkrachten. In het geval van de Marokkaanse meisjes spelen leeftijdgenoten en leerkrachten een grotere rol dan de ouders. Voor de Creoolse jongeren vormen moeders naast leerkrachten de belangrijkste bron van steun. De relatief belangrijke rol van Creoolse moeders lijkt vooral in verband te zien met hun relatief hoge opleidingsniveau. De eigen onderwijservaring stelt hen in staat hun kinderen daadwerkelijk te helpen. De Marokkaanse jongeren voeren de geringe scholing van hun ouders aan als belangrijkste reden voor het gebrek aan steun van hun kant. Met name van hun moeder ervaren zij wel emotionele steun. In de perceptie van de Chinese jongeren is ook hiervan geen sprake. Mogelijk is de tijdsdruk waarmee Chinese ouders kampen hieraan debet, evenals het feit dat zij hun steun vooral uiten door te hameren op prestaties. Meer dan de andere ouders schrijven zij falen op school toe aan een onvoldoende inzet. De Chinese jongeren rapporteren hierover ook de meeste meningsverschillen met hun ouders.

Bij wie kunnen de jongeren terecht voor sociaal-emotionele steun, bijvoorbeeld als zij zich eenzaam voelen of problemen hebben in de relatie met anderen? Voor alle drie de groepen behoren moeders, vrienden en in mindere mate zussen en broers tot de belangrijkste steunpilaren, waarbij de volgorde opnieuw per groep en ook naar sekse wisselt. Bij de Chinese meisjes staan moeders voorop, terwijl de Chinese jongens de meeste steun ontnemen aan vrienden en aan zussen en broers. De Marokkaanse en Creoolse meisjes ervaren juist vooral steun van vriendinnen en vervolgens van hun moeder, terwijl de jongens zich in de eerste plaats richten op hun moeder.

Samenvattend blijkt de steun die jongeren aan hun ouders en leeftijdgenoten ontlene in belangrijke mate domeinspecifiek. In de vrije tijd zijn de jongeren het meest op hun vrienden gericht, bij onderwijsproblemen het meest op ouders (en/of leerkrachten) en bij relatieproblemen is het beeld meer wisselend. Voorts zijn er enige verschillen naar sekse. Dit geldt het meest voor de Marokkaanse jongeren en het minst voor de Chinezen. De opmerkelijkste bevinding is toch wel dat de Chinese jongeren veel minder dan de andere jongeren op hun ouders kunnen terugvallen. Afgaand op de gemiddelde scores wordt door hen zowel van moeders als vaders in alle domeinen de minste steun ervaren. De Creoolse jongeren voelen zich over het geheel genomen het meest door hun beide ouders gesteund. In elk der groepen én in alle domeinen gelden moeders als veel belangrijker steunbron dan vaders. De steun van de laatste weegt vaak ook niet op tegen die van anderen binnen en buiten het gezin. Met name bij de Chinezen en Marokkanen is het contrast tussen beide ouders groot. De Creoolse jongeren ontlene ook aan hun vrienden gemiddeld de meeste steun. De Marokkanen nemen opnieuw een tussenpositie in, terwijl de Chinezen zich net als door hun ouders ook het minst gesteund voelen door hun vrienden. Dit hangt wellicht samen met het feit dat zij meer dan de andere jongeren aan huis -en aan verplichtingen- zijn gebonden. Geconcludeerd kan worden dat de Chinese jongeren naar verhouding meer op zichzelf zijn aangewezen.

Oriëntatie op ouders en leeftijdgenoten

De oriëntatie op ouders en leeftijdgenoten is ook gemeten aan de hand van vragen over de band met moeders en vaders, oudercentrisme en jeugdcentrisme. De items over de band met de ouders betreffen hechting (gemeten met items over van de kant van ouders ervaren responsiviteit en acceptatie), de tevredenheid over de onderlinge band en gepercipieerde openheid in de communicatie. Oudercentrisme behelst de mate waarin jongeren zich richten naar de informatie en opvattingen van ouders, en jeugdcentrisme de mate waarin de jongeren afstand zien tussen de generaties en menen dat zij meer leren van leeftijdgenoten dan van ouders.

Over het geheel genomen blijken de jongeren in hoge mate te hechten aan hun ouders en tevreden te zijn over de band met hen. Op de vraag over communicatie scoren zij wat lager en hetzelfde geldt de maten voor oudercentrisme en jeugdcentrisme. Daarbij stemmen zij meer in met oudercentrisme dan met jeugdcentrisme. Anders gezegd zien de jongeren kennelijk niet veel afstand tot hun ouders en is van een exclusieve toeneiging tot leeftijdgenoten in het geheel geen sprake. Daarbij doen zich duidelijke verschillen voor tussen de groepen. De Marokkaanse jongeren getuigen naar verhouding van de meeste hechting aan hun ouders. Zij zijn het meest tevreden over de band met hun moeder. De Creoolse jongeren rapporteren de minste barrières in de communicatie met hun moeder. De Chinese jongeren zijn het minst tevreden over de band met hun moeder en ervaren de meeste grenzen aan wat met haar bespreekbaar is. Wat betreft vaders zijn de verschillen tussen de groepen veelal niet significant. De gegevens over oudercentrisme zijn in lijn met deze bevindingen over de gezinsverhoudingen. Ook met oudercentrisme stemmen de Marokkaanse jongeren het meest in. Zij zijn meer op hun ouders gericht dan de Chinese jongeren, die de laagste scores vertonen. Jeugdcentrisme wordt het minst door de Marokkaanse jongeren onderschreven en het meest door de Creolen. Naar sekse doen zich weinig verschillen voor. De verschillen kunnen evenmin worden toegeschreven aan groepsverschillen in opleidingsniveau, omdat dit bij de onderzochte jongeren weinig uiteenloopt. Interessant is nog het gegeven dat bij Marokkanen en Chinezen oudercentrisme en jeugdcentrisme niet aan elkaar zijn gerelateerd, terwijl bij de Creoolse jongeren sprake is van een

negatief verband. Zij zien dus blijkbaar een tegenstelling tussen het nemen van hun ouders als voorbeeld en gerichtheid op vrienden, terwijl dat bij de andere groepen niet het geval is.

Vatten we de gegevens betreffende de allochtone jongeren op groepsniveau samen dan ontstaat een divers beeld. De Marokkaanse jongeren vertonen naar verhouding de meeste verbondenheid met en oriëntatie op hun ouders en nemen hun leeftijdgenoten het minst tot ijkpunt. De Chinese jongeren voelen zich het minst verbonden met hun ouders en nemen hen het minst tot voorbeeld en zij nemen wat jeugdcentrisme betreft een tussenpositie in. De Creoolse jongeren scoren naar verhouding het hoogst op jeugdcentrisme en houden het midden tussen de andere groepen wat de band met en gerichtheid op hun ouders aangaat. Geconcludeerd kan worden dat geen van beide verwachtingen die in de inleiding zijn geopperd ondersteuning vindt in de gegevens. Conformisme en collectivisme leidt niet noodzakelijk tot een sterke gerichtheid op ouders, zoals de Chinezen laten zien. Evenmin brengen extra acculturatie-opgaven de jongeren ertoe zich sterk op leeftijdgenoten te verlaten, zoals met name de Marokkanen laten zien. Het gebrek aan samenhang tussen oudercentrisme en jeugdcentrisme in het geval van de Marokkanen en Chinezen duidt er bovendien op dat beide niet noodzakelijk twee polen vormen op één dimensie: als jongeren weinig menen aan te kunnen met de opvattingen en informatie van hun ouders betekent dit nog niet dat zij zich meer op leeftijdgenoten richten, of omgekeerd. Aan het slot van deze paragraaf kan geconcludeerd worden dat de verhouding van allochtone jongeren tot ouders en leeftijdgenoten niet met een simpele pennenstreek te schetsen is en dat sprake is van uiteenlopende configuraties. In de slotparagraaf tracht ik de hoofdlijnen daarvan te schetsen.

Samenvatting en conclusies

Doelen op het vlak van conformiteit en presteren in de maatschappij worden door de allochtone jongeren hoog gewaardeerd. Wat betreft de Creoolse jongeren is deze bevinding verrassend, omdat hun moeders autonomie hoger waarden dan conformiteit en omdat onder Creolen wat speelser opvattingen leven over de jeugdfase. Wellicht zijn de Creoolse jongeren, net als overigens de andere jongeren, geneigd het belang van conformiteit te benadrukken in een context waarin deze waarde onder druk staat. Hoewel de jongeren gematigder dan hun moeders oordelen over de vrijheden die autochtone jongeren genieten, blijken zij als opvoeders van de toekomst deels vast te willen houden aan van huis uit meegekregen doelen, zoals respect en goede manieren. Zij ambiëren weliswaar verandering, zoals meer bewegings- en onderhandelingsruimte en een opener contact met hun ouders, maar een radicale breuk met de thuis genoten opvoeding wordt slechts door een heel kleine minderheid gewenst. Alleen van de Chinezen neemt een groter deel, te weten een kwart, meer afstand van de opvoeding thuis. Dit lijkt in verband te staan met de hoge werk- en prestatiedruk in Chinese gezinnen. Het belang van de familie gaat voor wensen en behoeften van het individu. De jongeren zijn dan ook meer dan de andere jongeren aan huis en aan verplichtingen gebonden en zij ervaren de minste steun van hun ouders in hun vrije tijd en bij onderwijs- en relatieproblemen. De Creoolse jongeren zijn hier in het voordeel en de Marokkanen nemen een tussenpositie in. Vrienden scoren als steunbron eveneens het laagst onder de Chinese jongeren en het hoogst onder de Creolen. De Marokkanen nemen opnieuw een tussenpositie in. De Chinese jongeren verkeren, kortom, in een relatief geïsoleerde positie, waarin zij veel zelf moeten klaren.

Wat hechting aan ouders, oudercentrisme en jeugdcentrisme betreft is eveneens sprake van groepsverschillen. De bevindingen over de Marokkaanse jongeren sluiten het meest aan bij de

verwachting, dat een hoge mate van collectivisme en conformiteit samengaat met een gerichtheid op ouders en een geringe instemming met jeugdcentrisme. Van belang is dat de oriëntatie op de ouders gepaard gaat met een sterke emotionele verbondenheid. Ook dient te worden opgemerkt dat oudercentrisme en jeugdcentrisme in de visie van de Marokkaanse jongeren geen tegenstelling vormen. De meest passende verklaring lijkt te zijn dat de jongeren weinig overlap zien tussen hun wereld binnen en buiten het gezin. In de gezinscontext, waarin nadruk ligt op waarden als collectivisme en conformiteit, staat de sociaal-normatieve ontwikkeling voorop, terwijl in interacties met leeftijdgenoten kennis en vaardigheden ontwikkeld worden op het vlak van egalitaire omgang, zelf-expressie en onderwijs. Ander onderzoek onder Marokkanen, in Marokko en Nederland, duidt eveneens op een dergelijk kwalitatief verschil tussen de rol van volwassenen en leeftijdgenoten als mede-opvoeders (Pels, 1991; Schaefer Davis & Davis, 1989).

De Creoolse jongeren stemmen minder met hechting en oudercentrisme in dan de Marokkanen, maar meer dan de Chinezen. Op jeugdcentrisme scoren zij naar verhouding wat hoger. Bovendien zien zij een tegenstelling tussen oudercentrisme en jeugdcentrisme, waar dit niet geldt voor de andere jongeren. De Creoolse jongeren stellen zich al met al nog het meest op conform de veronderstelling volgens welke gerichtheid op ouders plaats maakt voor gerichtheid op leeftijdgenoten. De verklaring lijkt evenwel niet zozeer in een 'cultuurbreuk' te liggen, maar eerder in de ruimte die de ouders hun kinderen geven. De jongeren ervaren de minste communicatieproblemen met hun ouders, zij ontnemen aan hen naar verhouding meer steun en zij kennen de grootste bewegingsruimte. Meer dan bij de andere jongeren vertoont hun situatie de kenmerken van een sociaal moratorium. De ouders lijken hiermee zelf de condities te scheppen die tot afname van hun invloed leiden, en doen hiermee recht aan hun hoge waardering voor autonomie als opvoedingsdoel.

De situatie van de Chinese jongeren lijkt het meest door spanning getekend. Terwijl zij opgroeien in een context waarin een sterke gerichtheid van het individu op (het belang van) de familie verwacht wordt, waarderen zij de band met hun ouders het laagst en scoren zij het laagst op oudercentrisme. Hun relatie met de ouders is meer dan in de andere groepen gekarakteriseerd door verplichtingen en beperkingen en minder door emotionele verbondenheid en steun. Door hun geringe bewegingsruimte hebben zij bovendien minder mogelijkheden om compensatie bij hun leeftijdgenoten te vinden. De spanning waarop de gegevens duiden blijft echter latent, want van een contestatie van gezinswaarden is geen sprake. De jongeren conformeren zich in woord en in daad aan hun ouders, zoals ook blijkt uit het feit dat van manifeste opvoedings- en gedragsproblematiek hoegenaamd geen sprake is. Problemen als spijbelen, weglopen en marginalisering zijn alleen bij een (klein) deel van de Marokkaanse en Creoolse gezinnen aangetroffen. De Chinese jongeren zien evenmin als de Marokkanen een tegenstelling tussen oudercentrisme en het leren van vrienden. Hun ambivalente oriëntaties lijken dan ook eerder toe te schrijven aan gezinsinterne spanningen.

Ik kom tot de volgende slotconclusies. De drie onderzochte groepen allochtone jongeren zijn niet over een kam te scheren. De verwachting dat zij, vanwege een hogere mate van conformisme en collectivisme in het gezin, sterk gericht zijn op hun ouders komt evenmin uit als de verwachting dat zij zich meer op leeftijdgenoten richten om cultuurverschillen tussen het gezin en de buitenwereld te kunnen overbruggen. De gegevens duiden er op dat de balans tussen oudercentrisme en jeugdcentrisme sterk verband houdt met specifieke kenmerken van de opvoedingscontext. De

Creolen laten zien dat meer openheid in het gezin leidt tot een delicate verschuiving in de machtsbalans ten gunste van leeftijdgenoten. De Chinezen en Marokkanen lijken de socialisatie in het gezin en daarbuiten van elkaar te scheiden. Hun oriëntatie op ouders staat los van die op leeftijdgenoten. De mate van oudercentrisme lijkt in hun geval vooral verband te houden met de mate van restrictie en affectiviteit die de onderlinge verhoudingen tekenen.

Al met al doet de beeldvorming over de verhouding tussen de generaties in allochtone gezinnen maar ten dele recht aan de werkelijkheid van de jongeren zelf. Opmerkelijk genoeg vertoont de situatie van de Chinese jongeren, die tot op heden nauwelijks van zich hebben doen spreken, nog de meeste kenmerken van een generatiekloof. Zij spreiden evenwel een hoge mate van conformiteit tentoon, zodat de spanningen die zij ervaren vooralsnog onderhuids blijven. Omgekeerd kan geconcludeerd worden dat de manifeste spanningen die zich in een (klein) deel van de Creoolse en Marokkaanse gezinnen voordoen onterecht worden gegeneraliseerd.

Er is evenwel nog één belangrijke vraag blijven liggen, te weten of en in hoeverre de gegevens vertekend kunnen zijn door sociale wenselijkheid aan de kant van de jongeren. Vooral wat betreft de doelen zou hiervan sprake kunnen zijn: de uniformiteit die deze vertonen contrasteert met de diversiteit aan bevindingen over opvoeding, steun en gerichtheid op ouders en leeftijdgenoten. Met name in het geval van de Creolen is daarbij sprake van een duidelijk contrast tussen hun conformiteit in doelen en gezinsrealiteit, waarin openheid en autonomie een grotere rol speelt. Het geheel aan gegevens lijkt er evenwel op te duiden dat jongeren een realistische kijk hebben op de gezinsopvoeding, maar zich ook verbonden met en loyaal voelen aan hun ouders en hen zeker publiek niet willen afvallen. Deze loyaliteit lijkt eerder versterkt dan verzwakt doordat zij met hun ouders de mening delen dat vrijheid en nonconformisme in de Nederlandse context te veel de boventoon voeren. Het feit dat de jongeren hun opvoeding niet ongunstiger percipiëren dan hun moeders lijkt er eveneens op te duiden dat eerder van co-oriëntatie dan sociale wenselijkheid gesproken kan worden.

Literatuur

Bois-Reymond, M. du, Büchner, P. Krüger, H., Ecarius, J. & Fuhs, B. (1994). *Kinderleben. Modernisierung von Kindheit im interkulturellen Vergleich*. Opladen: Leske+ Budrich.

Distelbrink, M. & Pels, T. (1996). De ontwikkeling van de etnisch-culturele positie. In J. Veenman (Red.). *Keren de kansen? De tweede-generatie allochtonen in Nederland* (pp. 105-133). Assen: Van Gorcum.

Distelbrink, M. (1998). *Opvoeding in Surinaams-Creoolse gezinnen in Nederland. Een eigen koers*. Assen: Van Gorcum.

Geense, P. & Pels, T. (1998). *Opvoeding in Chinese gezinnen in Nederland. Een praktische benadering*. Assen: Van Gorcum.

Geense, P. (1994). Opvoeding in Chinese gezinnen. In T. Pels (Red.) *Opvoeding in Chinese, Marokkaanse en Surinaams-Creoolse gezinnen in Nederland* (pp. 33-81). Rotterdam: ISEO.

Gerris, J.R.M., Vermulst, A.A., Boxtel, D.A.A.M. van, Janssens, J.M.A.M., Zutphen, R.A.H. van & Felling, A.J.A. (1993). *Parenting in Dutch families: A representative description of Dutch family life in terms of validated concepts representing characteristics of parents, children, the family as a system and parental socio-cultural value orientations*. Nijmegen: University of Nijmegen, Institute of Family studies.

Gerrits, L., Deković, M., Groenendaal, H. & Noom, M. (1996). Opvoedingsgedrag. In J. Rispens, J. Hermanns & W. Meeus (Red.), *Opvoeden in Nederland* (pp. 41-70). Assen: Van Gorcum.

Hoek, J. van der (1994). *Socialisatie in migrantengezinnen: Een basis voor opvoedingsondersteuning*. Utrecht: De Tijdstroom.

Huiberts, A., Vollebergh, W. & Meeus, W. (1999). Individualisme en collectivisme bij Nederlandse, Turkse en Marokkaanse jongeren. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 38, 342-356.

Janssens, J., Pels, T., Deković, M. & Nijsten, C. (1999). Doelen van autochtone en allochtone ouders. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 38, 318-329.

Meeus, W. (1992). *Kiezen, legitimeren en adolescentie identiteit*. Groningen: Wolters-Noordhoff.

Meeus, W., Pels, T. & Vollebergh, W. (1999). Etnische verschillen in de oriëntatie van jongeren op ouders en leeftijdgenoten. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 38, 357-368.

Meijers, F. (1992). 'Being young' in the life perceptions of Dutch, Moroccan, Turkish and Surinam youngsters. In W. Meeus, M. de Goede, W. Kox & K. Hurrelmann (Eds.), *Adolescence Careers, and Cultures* (pp. 353-372). Berlin/New York: Walter de Gruyter.

Meijers, F.J.M., Houten, H.J. van & Meijenfeldt, F.D. von (1993). *Ingepast of aangepast? Loopbaanstrategieën in etnisch perspectief: Een vergelijkende studie naar jongeren en hun ouders*. Amsterdam: Delphi-consult.

Nijsten, C. (1998). *Opvoeding in Turkse gezinnen in Nederland*. Assen: Van Gorcum.

Pels, T. (1991). *Marokkaanse kleuters en hun culturele kapitaal. Opvoeden en leren in het gezin en op school*. Amsterdam: Swets & Zeitlinger.

Pels, T. (Red.) (1994). *Opvoeding in Chinese, Marokkaanse en Surinaams-Creoolse gezinnen*. Rotterdam: Instituut voor Sociologisch-Economisch Onderzoek (ISEO).

Pels, T. (1998). *Opvoeding in Marokkaanse gezinnen in Nederland. De creatie van een nieuw bestaan*. Assen: Van Gorcum.

Rispens, J. Hermanns, J. & Meeus, W. (Red.) (1996). *Opvoeden in Nederland*. Assen: Van Gorcum.

Schaeffer-Davis, S. & Davis, D.A. (1989). *Adolescence in a Moroccan town*. New Brunswick/London: Rutgers University Press.

Swaan, A. de (1979). Uitgaansbeperking en uitgaansangst. Over de verschuiving van bevelshuishouding naar onderhandelingshuishouding. *De Gids*, 142, 81-115.

Noten

[1] Conformiteit: respect voor ouders/ouderen en het rechte pad volgen Autonomie: voor zichzelf opkomen en verantwoordelijkheidsgevoel hebben Prestatie: een goede opleiding behalen en serieus aan de toekomst denken Sociaal gevoel: goed met mensen omgaan.

[2] De vriendenkring van de meesten is naar etnische herkomst gemengd en omvat vaak meerdere nationaliteiten. De beste vrienden behoren evenwel in rond de helft van de gevallen tot de eigen origine. Wat betreft de Chinezen en vooral Marokkanen geldt dit wat vaker voor meisjes dan voor jongens.